

Kelemen Lajos

Minden: lélek és megtestesülés

Villányi László: Ámulat

Ember és ember egymásban is vissza tud térni a természethez. Lelkünk egyes évszakai-ban ugyanúgy feltáruul az üresség cáfolata, vagy mondjuk az ártatlanság, mint egy növény-kertben. S szegény az, akin csak keresztülzúg a szó: természet, s nem érti, hogy embernek emberben való szárnyra kapásakor egy rendkívüli pillanat betetőzéséről van szó, a tökéle-tesnek érzett boldogságról, amely, meglehet, már-már mítoszi vonásokat hordoz magán.

Az ember nehezen hiszi, hogy létezik még ilyen: az eltökélt életkívánás fölötti mély töprengés (a természet szemlélése) és az ösztönszerű, teljes önátadás a szerelemben. – A legszegényebb az, akin keresztülzúg a természet s keresztülzuhan a szerelem. Villányi László nem szegény.

S legalábbis arról ír verset, hogy egy mítoszban él, ami annyi, hogy a természet legma-gasabb rendű szereplőjéhez, egy emberhez forró ragaszkodás köti. S rajta át övé az elszánt életvágy, azaz övé a természet. De övé a természetesség is. Himnusz és önfeledt dal benne az élet. Kell-e ennél lelkesítőbb dolog?

A költő és szerelme, ők azok, akik mindenszerte visszaverődnek a létből, holott nem történik egyéb, csupán összesimul a lelkük, és ölelik egymást. Milyen egyszerű ez, és mégis milyen ámulatra méltó! Csak gazdagít s mind újabb titkok birtokbavétele. Verselni róla különös bátorság.

Kivált, hogy jövőtlen korunk, siralmas fogyatékait takargatandó, minden iránt inkább dolgoztatja magas hófokon iróniáját és cinizmusát, mint a szívet. Az érzelmesség, ma álta-lában úgy tartják, mulya angyal, a kor mentalitásával szemben védtelenül áll. (A kor pedig közömbös, vagy a szentimentalizmus olcsó, moderált vackaiban siratja magát.)

Aminek legcsekélyebb köze van a tiszta szívhez, az a csüggedt és epés filozófiáktól szorítva, s csak daccal képes bármit is leírni az ember előre- és hátralépéseiről. Holott voltaképpen mi maradt, ami Isten mellett a szívre és az örökkévalóságra emlékeztetne, ha nem az, hogy (rejtve vagy nyíltan) dicsőítjük az érzelmet; s szeretnénk szeretni és szeretve lenni.

Az érzelem ötvöződik legsimábban a hittel, hogy vannak még ránk váró tisztítóhelyek. Villányi Lászlónak nem mennyiségi vesződés tudomást szerezni a méltó tisztítóhelyről. Férfi és nő lelkébe lát bele, mert ennek a fajta természetnek a felkaroltja. „Költészet, / ha úgy tudom kimondani, / ahogyan arcodat éri a napfény: szeretlek.” (Költészet).

Nem önérdékből szomjas. Úgy fordul ő egy nagy szerelemhez, ami tudvalevőleg mindig az örökkévalóság ígérete, hogy választottját nehogy elszegényítse; egyetlen az érzelem, s már-már egyetlen a kettejük arca, de a költő e szerelem hétköznapi momentumaiban is a szenvedély mélységét és minőségét s a szabadság örömét fedezi fel. Ezt kapja, ezt adja vissza. S ez így már a világ arca, s mint különleges kvalitás, újabbféle természeti erő; egy

bizonyos értelemben elragadtatás a világ iránt. Csodálkozás. Ámulat. „*Időben kelek, / sietek a tengerre, / úszom álmodba.*” (*Időben kelek*). Itt elég sok minden az álommal kezdődik.

Az intellektuális világfájdalom, a csalódottság, a szépséget meg-megrázó blazírtság, vagy a kaján észfölény az ébrenlét visszhangjai. Ez a hideg ébrenlét, bő áradása ellenére, meglehetősen fukar. Aki például valamiféle finom és gúnymentes érzéshullámokra vágyik, szemlélődő izgalomra, vibráló életre, s még metafizikai igényeket is támaszt, annak ilyesmit ezekből a hangokból, a világfájdalom, a nihilizmus és a tört szépség kiáltásaiból aligha sikerül kifognia. De csak maradjon becsvágyó! Túl az álmokon, és a korhang aktuális módijain is túl, két szerelmes harmóniájára ébredve, és abban a hitben, hogy mégsincs elkoptatva a természetes beszéd, egy megegyeszerűsödött stílben és az összhang keretében is végig lehet futtatni az ember örömeit, gyönyöreit éppúgy, mint lelke kétségeit és ijedtségeit. Akár észre sem vesszük, s a kiegyenlítődési törvény helyrerak bennünket.

Az ember ösztönszerűleg vonzódik a világ talányaihoz, de amint gondolataiban és szenvedélyeiben tisztulni kezd, ugyancsak ösztönszerűleg vonzódik, mint a szentek az aszkézishez, az átlátszósághoz.

A Villányi-féle kifejezőmód, a fogalmazási kunsztoktól tartózkodó formai tett, a hatás-eszközeit rejtő, tiszta, hajlékony szólás bizonyonnyal komoly erőfeszítés eredménye. De csodálatos, hogy ez az egyszer megtalált nyelvezet és megnyugodott szólásforma mintegy ősforrásává vált Villányi László költészetének. Könnyű, zavartalan, prózai szavak, semmi körmönfonság, semmi szakadozottság, s mégis: a részletek intenzitása, töltekezés a magánvalók sugalmas erejével, a megannyi mesterkéletlen jelkép, s mint egy gesztusban a teljes jellem, napi epizódok leírásaiban a lélek szövvényes közjátékai – mindez együtt egészen sajátos és jelentős költészetet támaszt alá.

„*Repültem álmodban, láttál repülni...*” Álommal kezdődik, vagy mégsem: ott köszön be a költő s avval, hogy nem maradhat közömbös, s még avval köszön be, hogy felébred. „*De jó is volt felébrednem álmodból*” – írja, hogy a nyugalmas közlést azonnal egy másikféle álmom kontrázza. „*Zuhanás lesz sorsom, mindaddig attól félttem, / s a következő álmodban egymást átölelve / álltunk a fa alatt, körülöttünk jégeső verte / a tájat, de bennünket megóvott a fa lombja.*”

Hogyan vesz erőt Villányi Lászlónál az álom mágiáján a nappal? Egyfajta átlényegítéssel, melynek révén a nappalok fényében és tárgyi világában is felfedezi a lélek kifejeződéshéhez elengedhetetlen mágikus erőt. S egy kicsit fordítva is igaz: e költészet eleve meglévő lelkesége lépten-nyomon konkrétumokkal; arcokkal, tárgyakkal, helyekkel körülrakott állapot. Realisztikus ízlésű, és csakugyan a valóságon kapaszkodó költészet ez. A napi élet elemi történéseit ragadja ki, írja tovább. Jószerivel egyetlen kosztümje és törölhetetlen védjegye a tárgyszerűség, amelynek kevesen tudnak oly mély hatást adni, mint Villányi László. Szuggesztivitása tagadhatatlan, s ez elhithető erő egyik titka tán épp az, hogy ő sosem sugall olyasmit, mintha rátámadna a valóság; ő közvetlen tanú, résztvevő, a látás örömeivel.

Hús-vér emberekre, a test történeteire vetni a figyelmet, ehhez nem kell megrendelt ihlet, ez maga minden művészet első lépcsője, a rácsodálkozás. Vagy ahogyan Villányi László kereszteli: *Ámulat*.

S ő az élet megnyilvánulásait, az irgalmatlantól a gyöngédig, a fájdalmastól az örömteliig, valóban férfias ámulattal szemléli. S az érzékiség jegyében rekonstruálja. „*Összeadódott a meglepetés szépsége és arcodé*” – írja egy helyütt, mintha e vallomással költészettenát is számba venné. Hű életfestő. Nála minden: egyszerre lélek és megtestesülés. Tömör kommentárjaiban rejtőzködő krónikák, az epika felé egyensúlyozó poézisében változatos novellamagvak (mennyi személyileg megnevezett alak, földrajzilag hiteles hely!), s az anekdotaszerűen hozzájuk kapcsolt polgári zánerek keltik életre két szív biográfiáját. A szenvedély varázsának és a szeretet kultuszának kinyilvánítása az *Ámulat*.

Ha igaz az, hogy a prózai külvilágból egy nagy belső életre nyíló darabjaiban ódai, elégiai reminiscenciák bújnak, igaz az is, hogy e művek az ember legkényesebb dolgait illetően teljességgel kendőzetlenek. Továbbá igaz az, hogy a csiszolt formát még fényesebbé teszi a költő személyessége és fesztelen hangja; hogy itt az anyagon, a színeken, a felületeken eszme csillan át, azaz a szeszélyek, véletlenek és tapasztalatok fölötti másik világ, s mindez az *Ámulatot* a szerelem és szeretet egyetemes leckéjének egyik változatává emeli.

Az örök téma, amelyet maradéktalanul átélni csakis félhomályban lehet: hol itt az egyetemesség fénye? Épp a kicsiségekben: hogy minden tárgy, jelenség és történet a legemberibbre, vagyis beszédre szuggerálja a szerelme: mily különös csoda, néz szét ő, megtértem az egyszerűséghez, s telítve vagyok világgal – ez artistikus igények nélküli irodalom, amely beszélgetésre indít, azaz egy másik, a maga módján káprázatos születésre. A valóság-szag, az érdes anyag, a test, a jelentéssel csordultig telő szavak káprázata ez. Aki ráérez, hogy e beszéd, e látszólag könnyed nyelvezet páratlan finomságai mekkora távolságokat fognak át, abban csakugyan titkokkal teli párbeszéd folyik. „*Ki olyan szerencsés, hogy saját, hajdan közömbösen / hordott ingét gombolja szerelméről? S akkor még / szót sem ejtettem bőröd és szám találkozásairól.*” (Ki olyan szerencsés) – Íme, a szavak túlfeszítésétől mentes beszámoló testnek a test profán és mohó habzsolásáról. S a szellem, a szentség nyelvére áttéve ugyanez: már mint a szeretet lelket elragadó törvénye szárnyal fel: „*Mennyire elbűvölt / mindkettőnket, amikor egy református esküvőn hallottuk, / amint a menyasszony és a vőlegény megvallja: veled / megelégszem. A szeretet folyton felül akarja múlni a másikat.*” (Hétfőn is milyen vidáman).

Az efféle messzeségek, s a messzeségeket összekötő egység adja meg Villányi László lírájának léptékét. Azok a szavak, amelyeket a hétköznaphoz oly konokul hű részletrajzok festése közepette is nehéz, sőt: talán nem is mindig kell kimondani, mert a meghitt csönd tartja érvényben őket. Az az érzés és sejtelem, hogy a világ kicsiny és nagy káoszainak hódító erőfeszítése ellenére valamiképp újra és újra csodává fajul az élet.

„*Meghaltam álmodban, / egyetlen éjszaka alatt többször is. / Időtlen idő, míg melletted ébredek.*” – fogalmazza Villányi László az *Ámulat* tetőpontján. Hiába, no: valójában akármekkora is a remény, képtelen annyira lekicsinyedni, hogy legbelül ne legyen egyúttal hatalmas. (Orpheusz Könyvek, Budapest, 2011)